

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Leden 1948.

Číslo 5.

Vychází každý měsíc mimo prázdniny v Hranicích. — Odpovědný zástupce listu Antonín Frel v Dolním Újezdě u Lipníka n. Bečvou. Nákladem Okresní osvětové rady v Hranicích. — Tiskem knihtiskárny Jar. Strojila v Přerově.

Obsah 5. čísla: J. Mráček: Z historie lipnických domů. — Josef Krumpholz: Dlouhá sucha na Záhoří v posledních pěti stoletích. — Rich. Konečný: Martin Púhončí z Předmostí. — J. a M. Mikulíkovi: Strážské usedlosti a jejich držitelé před 235 lety. — Drobné zprávy: Poměry v zemědělství, zvláště ve chmelářství, na Lipnicku před 60 roky. — Co nového na průplavu Dunaj-Odra-Labe? **Vlastivědná besídka mládeže:** Kmotr Karla Havlíčka Borovského v Hustopečích n. B. — Stará pečeť obce Soběchleb. (Fr. Pospíšil.) — Jak rozdělovali úlovek z hromadného lovu na Bečvě. (A. F.) — Pověsti našeho kraje: Poklad za stodolou. (Ze Soběchleb.) — Skrytý pohled. (Ze Strážce.) — O čarodějníkovi. (Ze Strážce.)

Záhorská kronika vychází každý měsíc mimo prázdniny. — Ročně 10 čísel, roční předplatné 30 Kčs. Placení se děje složitými listky šek. úřadu č. M. - 116.900. Vydává Okresní osvětová rada v Hranicích. — Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt v Brně ze dne 7. prosince 1946, č. I A - 4-2370-0: 146.212.

Vedoucí redakce: Antonín Frel, Dolní Újezd u Lipníka n. Bečvou, jemuž budete též zasílány příspěvky.

Redakční sbor: B. Hajzner, B. Indra, Jan Krumplovíč, M. Skácelík, Dr. Jos. Stojan a Dr. Bohuš Vybíral.

Širší redakční kruh: Antonín Brňák, Frant. Dumbrovský, Marie Ebnerová, Karel Koch, Frant. Michalica, Jaroslav Očenášek, Josef Skříčil, Antonín Souček, Jaroslav Stranc, Frant. Šustek, Dr. Artur Závodský, O. Zbořilová a Boh. Zdráhala.

Administrace: Okresní osvětová rada v Hranicích.

Obálku navrhl akad. malíř a sochař Ladislav Vlodek.

Z redakce: Ve 4. čísle Z. k. článek »Slovenské styky města Hranic v minulosti napsal Miloš Semerád.

K dostání jsou ještě starší ročníky Záhorské kroniky: roč. XII. až XXIII. Objednávky vyřizuje redakce Z. k. v Dolním Újezdě u Lipníka n. B. Ostatní ročníky jsou rozebrány.

Nákladem učitelského nakladatelství KOMENIUM, společnost s r. o. Brno, Leninova 24, vyšlo:

Dr. Jos. Tvrďý: Úvod do filosofie. Autor předmluvy Dr. Jan Patočka. Vyšlo v knihovně Pedagogické studium jako sv. XV. Cena brož. 56 Kčs.

Dr. Jos. Tvrďý: Průvodce dějinami evropské filosofie. Autor předmluvy Dr. Blahoslav Zboril. Edice Pedagogické studium sv. XIV. II. vydání. Cena brož. 140 Kčs. — Je-li filosofie matkou moudrosti, pak profesor Dr. Jos. Tvrďý byl zaslíbený její syn. Oběma knihami obohatil českou vědu, zmnožil důkazy české víry v moc ducha.

Nakladatelství Česká grafická Unie a. s. Praha II., Svobodova 1, vydalo:

© Isaakjan - Nar-Dos - Tumanjan - Otjan - Kočar: **Pod kavkazským nebem.** (Výběr armenských povídek.) Při četbě čtenář jistě bude nadšeně srovnávat ty práce s literárními plody nejlepších novelistů našich a dojde k posudku radostnému. Cena brož. 36 Kčs, váz. 56 Kčs.

© Jaromír Hořejš: **Od Kolumba po naši dobu.** Hořejšovy dějiny se čtou jako poutavý román, jsou psány svěže, dramaticky, osvěžují látku zajímavými detaily a nezaměňují ani stíny amerického života. — Stran 392 s 31 kresbami v textu a 29 fotografickými snímky na přílohách. Brož. za 120 Kčs.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Leden 1948.

Číslo 5.

J. Mráček:

Z historie lipnických domů.

Obíraje se více jak před třemi desítkami let purkrechtními a sirotčími knihami a knihami smluv svatebních města Lipníka n. B. ze 16., 17. a 18. stol., viděl jsem, jak přede mnou přecházely postavy dávných obyvatel, mužů i žen, starých i mladých, velkých i malých sirotků. Zdálo se mi, že slyším jejich radosti i starosti, že vidím jejich bídu i bohatství. To vše, i oni zmizeli z jeviště života a klidně odpočívají jednak na starém hřbitově u farního kostela, jednak na nynějším hřbitově »Na záměstí«, jak se v dávné minulosti říkalo, zřízeném okolo roku 1600, a opět jiní někde v místech v okolí bývalého kostela piaristického.

Tehdy v duchu vzpomínal jsem na ty dávné měšťany a předměšťany a kladl jsem si otázky, kde ten či onen bydlil, v kterém domě nebo chalupě bylo toho nebo onoho řemeslo či malé polní hospodářství.

Tyto úvahy přivedly mne na myšlenku sestavit držitele jednotlivých domů měšťanských i předměšťanských. Činil jsem si z městských úředních knih výpisky k tomuto zamýšlenému úkolu po řadu let, ovšem s přestávkami většími nebo menšími, jak poměry životní to dovolovaly. Někdy práce, jak nalézt souvislost mezi držiteli domů, byla velmi obtížná, poněvadž nebylo často při novém zápisu odkazu k starému. Zápis o domech, jak přecházely z jedné rukou do druhé, jsou mnohdy roztroušeny na různých listech a často od sebe vzdálených. Po zavedení číslování domů práce byla již snadnější, ale také méně zajímavá.

Kdyby mi byla položena otázka, zda dosáhl jsem úplně a dokonale vytčeného cíle, musil bych odpovědět, že nikoli. U některých domů práce se podařila úplně, u mnohých však tomu tak není. Největší obtíž působil přechod ze stol. 16. do 17., zvláště však v době počátku války třicetileté. Vodítkem při práci byli mi také sousedé toho nebo onoho domu. Při kupu domu totiž uvádějí se také sou-

sedé, ovšem ne vždy, jak bude učiněno jasným z ukázky nějakého kupu či prodeje domu.

Nejdále do minulosti lze sledovat držitele domů do let třicátých 16. stol. Nejstarší purkrechtní kniha, do níž se prodeje a kupy zapisovaly, je z r. 1535.*) Byla ještě jedna starší z konce 15. nebo z počátku 16. stol., ale ta se nezachovala.

V následujícím článku budeme sledovat držitele domu, v němž je lékárna, č. p. 10. na náměstí dr. Edv. Beneše.

První zápis tohoto domu je v knize purkrechtní z roku 1559***) a zní: »Pavel Odvářka léta 1566 v pátek před sv. Janem koupil duom od Mikuláše Třeštíka s vuolí manželky jeho za 600 R. Zavdal na to teěž Odvářka témuž Třeštíkovu 56 R, zůstává 544 R. Tu sumu platiti má rok po roku při každé památce Ducha Svatého po 15 R až do vyplnění té vší sumy. Odevzdáno, jakž toto město za pořádek a právo má, za Zikmunda kožišníka, fojta toho roku.

Rukojmě za doplacení: Blažek Horných, Linhart Fenka, Dobeš Tučků, Janeš Kuba, sládek, Jiřík Nekalimleko, Macek Něčický, Matěj Tučků, Jan Burjan, Jaroš Soška, Hanzl zedník Ledavašek, Jiřík Lomnický, Vaněk Opavského, Jan Janda, Pavel Otrapek. R. S. N.«

Odvářka držel dům čtyři roky a splatil každého roku 15 R, které přijímal Třeštík těmito slovy: Registrum. Léta od narození Syna Božího tisícího pětistého padesátého devátého v středu po slavném hodu vzkříšení z mrtvých Pána našeho Ježíše Krista založena jsou tato rejstra purkrechtní za purkmistrův Jakuba nožíře a Jiříka Petra a konšelův Václava klobučníka, Šimona Šnejperka, Jana Chabičovského, Vavřínce Žilky, Jana Crhova, Zikmunda kožišníka a Martina Huby, písaře radního.

Třeštík měl na domě ještě nesplacenou pohledávku. Poněvadž patrně potřeboval peněz, prodal 1569 z té pohledávky čili, jak se tehdy říkalo »spravedlností« 50 R pánům starším do obecních peněz za hotových 21 R s dovo-

*) Založení této knihy je zaznamenáno na předním listě takto: Léta Páně tisícího pětistého třicátého pátého v pátek před Novým létem za purkmistrův Valenty Džbánka a Tomáše Babyle, konšelův Jiříka Buby, Václava Mladvanka, Ondřeje Dukáta, Jana Kočkovitého, Dobše Bezpery, Kuby nožíře, založena jsou tato rejstra purkrechtní

*) f. P 2a. Starší zápis byl ve ztracené purkrechtní knize. Odkaz na toto místo zní: Zpráva prvního kupu v Starých F 20.

**) Založení purkrechtní knihy z r. 1559 je zaznamenáno na předním listě.

lením urozeného pána Jakuba Vojsky z Bogdunčovic, úředníka na Helfenštejně. Roku příštího prodal opět 50 R za hotových 12 R. Téhož roku prodal ještě jednou k obci 50 R za hotových 8 R.

Roku 1571 přešel dům kupem od Pavla Odvářky na urozeného pána Václava Mole z Modřelic, který měl jej v držení jen krátkou dobu do 1575. Přejal dům zase v ceně 600 R, 26 R měl vyplniti závdanku a ročně spláceti 15 R.

Z dalších zápisů vysvitá, že na tomto domě měli spravedlnost neznámý předchůdce Třeštíkův a snad jeho potomci, pak Třeštík a Odvářka.

Roku 1572 čteme tento záznam: »V pondělí masopustní na ustavičnou prozbu Mikuláše Třeštíka hledíc na velikú nemožnost jeho a chudobu páni starší 5 R obecních peněz jemu půjčili na ten způsob, že Mikuláš Třeštík na tomto domu z peněz posledních místo rukojemství 40 R podstavil s vuolí manželky své na ten způsob, nepoloží-li do sv. Václava nejprve příštího Třeštíka tej sumy 5 R zase pánuom starším, že ta suma, tak jakž vuolí Třeštík a manželka jeho dali, těch 40 R z posledních peněz potomně na obec docházeti má bez překážky nižádného.«

Novou změnu v držbě domu nacházíme 1575, kdy »Jakub Čáp v pondělí po sv. Jiří koupil duom mezi Jana Mladvanka a Danhele Hrbáčka domy ležící od pana Václava Mole za tu sumu, jakž jej sám byl koupil, totiž za 600 R.« Hotových položil 18 R a splácel po 15 R ročně až do roku 1597.

V těch letech bral spravedlnost z domu Matěj Škvarala, potom Škvaralka se sirotkem, dále Martin Škvarala,*) aby »Matějova sirotka tím lépe choval«.

K roku 1581 čteme tento zápis: »Jakož na tomto domu Kašparovi Hlavovi po Kateřině, dceři Matěje Škvaraly, 46 R jí náleželo, ty jest pánům starším k špitáli prodal za hotových 16 R — a tak tu na tom domu on ani jeho potomci nic mítí nemají, než těch 46 R pánům starším k špitáli přicházeti má. List dovolující na prodej takových peněz od pana Šebestiána, purkrabí helfenštejnského pánom odvedl.«

Pokračování.

*) Martin Škvarala vzal si za manželku vdovu po Matěji Škvaralovi. Druhému muži říkalo se »náměstek« a také příjmení prvního muže přecházelo na něj.

Josef Krumpholtz:

Dlouhá sucha na Záhoří v posledních pěti stoletích.

Roku 1596 psal Karel st. z Žerotína 17. květa svému úředníku v Dřevohosticích: »Poněvadž vůle Boží taková jest, aby sucho bylo na škodu ourodám zemským, musíme toho při tom zanechatí«; ale ani ne za tři týdny — 15. června doufá v dopise z Rosic, že »bohdá letos ráčí nám P. Bůh dobrou ourodu dáti« — a patrně dal, neboť rok 1596 není jmenován mezi drahými.

Roku 1634 od 25. března po celý rok ani tolik někde nesprchlo, co by země na čtvrt střevice (8 cm) namokla. Vody bylo nedostatek, ale ovoce, zejména jablek i vína, mnoho — a tak prý dobrého, jak po 50 let již nebylo. I oves hodně sypal, jen sena a otav bylo nedostatek, mnoho dobytka bylo nutno odprodat a ještě ho nemálo padlo — »zpráchnilkou«.

Náramně velké sucho bylo i r. 1638, kdy na Holešovsku někde ani pšenice se nemohla vysypat, ba ani růsti, ale jak na vesno vyrostla, tak zůstala, a z toho nastalo draho. Pšenice byla po 3½ rýnském a rýž (žito) po 3; ale jak P. Bůh dešť ráčil dáti, ihned zas oblacinělo, tak že rýž byla po 1½ rýnském.

Ještě horší bylo sucho r. 1642, kdy mlýny i na Bečvě stály od sv. Ducha až do masopustu (dle Gallaše), a r. 1644, kdy pro katastrofální sucho utrpěly nedostatkem vody i rybníky i žně tak, že nastaly časy bezpříkladné bídy a hladu (zemáků tehdy u nás ještě nebylo!); a r. 1666 zavínilo prý sucho nejen drahotu, ale i úplavici. Napajedelský úředník psal tehdy 2. srpna Janu Rottalovi do Vídně, že i dobytek pro nedostatek pastvy hyne.

A podobně bylo i r. 1712 a 1718, kdy bylo velké sucho a pád dobytka i na Vsacku a kdy pro velká parna byly předčasné žně a rok nato neslýchaná drahota, takže na Strážnicku po celý rok 1719 nesměli pekaři prodávat doma chléb, nýbrž jen na náměstí, kde přísežní znalci chléb vážili a cenu jeho určovali, ba i chléb krájeli, aby se každému aspoň po kuse dostalo. V těch dvou letech pro neobyčejná vedra i mnoho lidu ochuravělo.

Suchý a drahý rok byl i rok 1737 a 1746 i 1753, kdy prý jen známý pramen na Hostýně nevyschl. Pro sucho bylo tehdy i víc požárů: 9. července vyhořel Vyškov, 28. července Přerov a také v Kojetíně víc hořelo, ale jinak byl to rok zdravý a úrodný.

Z životopisu Prokopa Diviše, známého vynálezce hromosvodu, víme, že Prímětičtí občané přišli na podzim r. 1759 k Diviši s žádostí, aby odstranil svůj stroj, protože (prý) je příčinou sucha, jež t. r. uhořelo.

Ještě sušší byl r. 1775; úroda na polích a v zahradách byla jen prostřední, ale bouřek mnoho. T. r. začalo každodenní měření teplot v Praze; a měli co měřit, vždyť již r. 1776 poschly lesy na Hostýně i kolem něho a zima byla tak tuhá, jak až po 153 letech r. 1929 znova. Mnoho tehdy bylo i požárů na Podhostýnsku.

XIX. století začalo již r. 1802 takovým parnem, že lidé někde v poledne ani z domu nevycházeli. V chládku bývalo až 40° R! a následujícího roku 1803 byla velká drahota: měřice (61 l) žita (rži) byla za 15-18 rýnských, ječmen za 9, kaše (prosné) za 17, hrachu za 12, mírka mouky za 36 kr. (r. 1778 za 3-3½ krejcaru!).

Velké sucho a malá úroda zaznamenána i r. 1807 a větší — menší i 1809, 1811, kdy měřice rži (žita) byla i za 35 rýnských, pšenice za 45-50, ječmen za 25, ovsu za 18, kaše za 52 kr., hrachu za 24, mírka mouky pšeničné za 24½ krejcaru — a k tomu v březnu snížena cena papírových i měděných peněz na pětinu jmenovité hodnoty a vydány papírové »šajny«, jichž 250 rovnalo se 100 zl. stříbra.

Velké sucho zaznamenáno i r. 1842, kdy všechny naše menší potoky tak vyschly, že i Bečvu bylo možno v obuvi přejít a z mnohých obcí jezdili na vodu dost daleko (na př. z Horního Újezda do Juhyně — pokud měla vodu, z Radvanic do Buku). Ale obilí se přesto hojně urodilo a bylo »podarné«. Poněvadž mlýny na Bečvě nestačily, tloukli si lidé obilí v hmoždírech a stoupách.

Také r. 1846 obilí předčasně dozrálo pro stálé sucho — ač 1. května t. r. někde sněžilo! I rok 1852 byl suchý; zeli bylo tehdy málo, i obilí, zejména žita (rži), ale ovoce mnoho.

Památnými se staly svým suchem i roky 1863-64, kdy některé mlýny stály i přes 16 týdnů bez vody a Bečvu u nádraží v Přerově bylo lze přejít »suchou nohou«. V Tlumačově tehdy vyschla Morávka tak, že studnu vyzdili. Úroda t. r. byla velmi malá, i zemáků jen na semeno, stravy také málo, ovoce nic, hrách byl muškovatý, z kopy rži bylo jen půl mírky zrna i méně a otav tam vůbec nebylo.

Potom nebylo téměř po 40 let suchého roku, až zas r. 1900, kdy od začátku července do 9. září ani nekáplo a r. 1904 a 1905, kdy se Bečva stala pouhým potůčkem a potoky

a potůčky »zkameněly« suchem a větší ryby, jako kapr, lín, štika, jelec a pstruh, mnoho utrpěly. A jak pro ryby nebylo dost vody, tak pro dobytek nebylo dost píče; zato mnoho bylo lesních požárů i přes zákaz kouření v lesích. Podobný byl i rok 1911, kdy suchem vyhynulo na samém Hostýně na 13.000 stromků a také r. 1917 za největší bídy válečné.

Teplo r. 1911 přestouplo někdy až 50° C; štěstím bylo, že předcházelo deštivé léto a vlhká zima, v nichž se země napojila tak, že spodní prameny vydržely. Pohled na stráně kopce v srpnu, jindy v tu dobu obsypané letní květenou, byl r. 1911 žalostný — vyprahlá step. Jen suchomítné a stepní květiny si t. r. líbovaly, jak bylo vidět na svlačci a přesličkách, čekankách a pupavách, na babím hněvu i bedrníku, na mrkvi i netřesku, na pryšci a čičorečce ap. Z křovin se zelenaly jen šípky a hlohy, ptačí zob a dřišťály, ale hlavně jalovec a loubinec. Mnoho vedra zplodilo i mnoho hmyzu, který doničil, co žár sluneční nezmohl. Z pícnin se nejdéle udržela vojtěška.

Ale co to bylo proti suchu r. 1921 v Rusku, daleko sice od našeho Záhoří, ale tak blízko dnes vděčnému našemu srdci. Víme, jak kolísavá věc jest podnebí nad širými rovínami u jezera Chvalinského čili Kaspického. Jsou to ovšem dosud kraje kočovníků a je pochybné, budou-li někdy dost bezpečné pro četné obyvatelstvo rolnické. — Protože tehdy bylo náramné sucho, zklamala úroda ohromných lánů jihovýchodního Ruska nadobro a nastal po světové válce hlad, jakého neznají dějiny lidského pokolení. Miliony lidí jím pohynuly, ač mnozí jedli seno, zemi, bláto a vykopávali mrtvolky — stávající se lidojedy. Celé rozsáhlé kraje byly tehdy úplně vylištěny — suchem a jeho následky . . .

Rich. Konečný:

Martin Půhončí z Předmostí.

V době 30leté války setkáváme se v dějinách našeho kraje velmi často se jménem Martina Půhončího z Předmostí. Leckde nacházíme nějakou zmínku nebo dokonce i článek o jeho působnosti, leč nikde však nenajdeme něco bližšího o jeho osobě. Ta je stále ukryta pod rouškou tajemství. Na první pohled je jasné, že jméno Půhončí není jeho rodové jméno, nýbrž jím měla býti jen zdůrazněna jeho příslušnost k tomuto privilegovanému selskému stavu. Třebaže víme, že rodová jména nebyla tehdy ještě ustále-

na, přece však ze zápisů v půhončích registrech je s každé stránky patrné, že koncem 16. století měl téměř každý půhončí kromě křestního i jméno rodové. Známe-li tedy všechna jména tehdejších půhončích, musíme zavrhnouti domněnku R. Kreutze ve Vlastivědě okresu přerovského, že to byl zámožný půhončí z Předmostí (už také proto, že předmostské půhončí grunty byly r. 1598 prodány Bedřichu ze Žerotína a proměněny v poplatné grunty). Zůstala proto jediná možnost, hledati totiž Martina mezi syny posledních půhončích z Předmostí. Tam se také skutečně podařilo najíti ho. Předkládám zde zajímavou historii selského synka.

Roku 1572 v škaredou středu pustil Tomáš Tkadlec svůj půhončí grunt v Radvanicích (nyní č. 3) Matouši Racovskému za 500 hriven, aby ještě téhož dne převzal v Předmostí větší, rovněž půhončí grunt po Jakubu Synkovi za 1200 R. Měl jedinou dceru Kateřinu, která se v Předmostí provdala za Jana Žídka z Popovic. Tomu Tomáš pustil r. 1585 svůj grunt a usadil se v Přerově, kde žil jako měšténin pode jménem Tomáš Půhončí, někdy také Tomášek měšténin nazývaný.

Jan Židek nehospodařil dlouho na gruntě. Zemřel již r. 1589 a zanechal po sobě sirotky Martina, Melichara a Jana. Nejstarší Martin byl už tehdy na školách v Olomouci. Vdova Kateřina provdala se brzo podruhé, tentokrát za Jana Čížka z Kroměříže. Sirotkům byly ze statku vyměřeny podíly, každému po 298 hř. 9 groších. Martinovi byly z jeho podílu hrazeny výdaje spojené s jeho pobytem na školách. Tak už roku 1590 bylo zaň zapláceno:

na šaty	3 tol. 22 gr.
od učení školního do Olomouce	2 tol.
Linhartce od Martina za stravu za 1 rok	8 tol. 20 gr
a za 1 měřici hrachu	20 gr
těž Linhartce za pivo	5 tol. 20 gr.

Martin už za studijních let zavrhl rodové jméno Židek a a přisvojil si příjmení Půhončí. Za jeho pobytu v Olomouci leccos se doma v Předmostí změnilo. Jeho otčím nebyl dobrým hospodářem a stále upadal do dluhů, až konečně r. 1591 byl nucen grunt prodati Pavlu Malinovskému. S rodinou se odstěhoval do Kroměříže, kam se také po nějaké době přestěhoval i Tomáš z Přerova. Martin však setrval dále na studiích, k čemuž mu stačily roční splátky z jeho spravedlnosti. Ale r. 1596 se dočítáme, že pobýval ve Vla-

ších. Před odjezdem do daleké ciziny »vyjednával sobě list od rodu« a žádal o uvolnění větší částky na cestu. Představenstvo obce rozhodlo ve čtvrtek po sv. Lukáši, aby bylo »dáno Martinovi z dílu spravedlnosti jeho na jeho mnohou žádost, když měl do Vlach jeti, 22 tol. 5 gr«. Ale již následujícího roku pobývá v Praze. Z půhončí pokladny bylo »dáno Martinovi Zídkovi, odeslému do Prahy, skrze Tomáše Půhončího a Jana, otčima Martinova, 10 tol.«

Brzy nato Martin ukončil studia a stal se nejprve důchodním písařem na mírovském panství, později biskupským úředníkem v Kroměříži. Přesto, že dosáhl významného postavení, nezřekl se dalších splátek z otcovského podílu. Tak r. 1603 dal si poslati splátku 10 tolarů po Martinu Juránkovi z Buku, a ještě téhož roku si poslal pro další splátku zvláštního posla z Kroměříže.

Mezitím zemřeli oba jeho bratři i otčim. Děd však nevydržel trvale na odpočinku. Jeho bývalý grunt v Radvanicích se r. 1605 po sběhnutí jeho dosavadního držitele Jana Maňase uvolnil. Odhodlal se k návratu do Radvanic, aby převzal grunt, na němž kdysi hospodařil. To už se nevrátil do Radvanic Tomáš Tkadlec, nýbrž Tomáš Půhončí. S ním se vrátila i ovdovělá dcera Kateřina. Tomáš už neměl pro koho hospodařiti. Vrátil se spíše proto, aby zde v rodné vsi prožil v klidu zbytek rušného a neklidného života. Brzy grunt pustil dceři a odstěhoval se do výměnku, ale již po dvou letech zemřel. Kateřina postoupila grunt Janu Kronykoví a svůj podíl ze statku poručila sirotkům Maňasovým a z Radvanic odešla. Snad za Martinem do Kroměříže. V zápise z roku 1610 se praví, že syn Martin jí daroval na vrubech 66 hřiven. Těchto peněz použila na zaplacení dluhu panu Janovi Nemozlinskému, hospodáři pana Václava Kokorského v městě Olomouci.

Martin jako školený a velmi schopný úředník došel značné obliby u kardinála Dietrichštejna a byly mu svěřovány významné funkce. R. 1615 byl jmenován komisařem pro sdělení pořádku ve věci sirotčích počtů na biskupských statcích a r. 1617 odváděl na jeho rozkaz chropýňské panství novým nájemcům.

Po katastrofě bělohorské čekaly Martina nové a těžší úkoly. Kardinál, jakožto císařský gubernátor, stal se na Moravě neobmezeným pánem. Pro zdoání tohoto úkolu potřeboval zdatné a spolehlivé pomocníky. Takového našel v Martinovi. Ten hned v prvních letech 30leté války, kdy

Morava byla zaplavena císařskými i cizími vojsky, zastával úřad kvartýrkomisaře nasavského regimentu.

Kardinál neskryl uznáním a ukázal se býti i štědrým službodárcem. Už r. 1623 udělil Martinovi panství skalické u Zábřeha. Brzy nato (1625) jmenoval jej správcem biskupských statků a po získání konfiskovaného panství helštýnského a hranického dokonce i regentem všech dědičných statků. V této hodnosti býval kardinálem často jmenován členem různých komisí. Tak r. 1627 byl členem komise, mající za úkol vyšetření a potrestání města a panství Hranice za proticísařské rebelie v době Mansfeldova vpádu na Moravu, a o rok později členem komise, jež se měla starati o urovnání dluhů mezi městy a jejich věřiteli. Ve jmenovacím dekretu je označen tímto honosným titulem: urozený Martin Půhončí z Předmostí a na Skaličce, J. V. Kn. Mti dědičných i biskupských statků regent a ouředník na Mírově a Svitavách.

Bývalý selský synek stal se všemocným pánem a odvrátil se od lidu, z něhož vzešel. Mnohý příslušník starousedlé šlechty mohl mu záviděti nejen přízeň kardinálovu, ale i důstojenství, jež se mu stále nabízela. Byl povýšen do šlechtického stavu a jmenován císařským radou. V této pro náš národ tak truchlivé době měl i možnost se obohatiti. Využil této příležitosti a učinil tak. Z konfiskovaného majetku odbojně a ochuzené šlechty koupil r. 1630 na Holešovsku statek količinský s tvrzí, dvorem, mlýnem a zahradami a r. 1635 od Ludmily Pražmové veliký statek líšeňský s pěti vesnicemi. Psával se pak: Martin Půhončí z Předmostí na Lišné, Količíně a Skaličce. Zemřel roku 1637 a zanechal po sobě 3 syny a dceru.

Pomůcky a prameny:

Gruntovní kniha půhončí obce Sobíšky. R. Kreutz: Přerovský okres Vlastivědy mor. Fl. Zapletal: Martin Půhončí. (Vlast. sborník stf. Moravy XV (69). B. Indra: Odboj města Hranic 1620—1627. Fr. Hrubý: Moravské koresp. a akta I—II.

J. a M. Mikulíkovi:

Strážské usedlosti a jejich držitelé před 235 lety.

Každého majitele usedlosti jistě zajímá, kdo hospodařil na jeho rodných láněch před 100, 200 a více léty, jak to tehdy vypadalo, v jakém stavu bylo hospodářství, které takřka srůstá s osobností hospodáře a tvoří nedílnou část jeho života. Mnoho zpráv nám zachovala tradice, ale vzpo-

mínky pomalu blednou, a tu nám vypomáhají zápisy uchované z minulých dob. Přehled usedlostí, který podáváme, je sestaven z první gruntovní knihy obce Stržiteže, založené r. 1712. Uvádí držitele usedlostí, od koho ji převzal, za jakou sumu, kolik se mu případně sráží z ní (kasíruje) na opravu stavení. Ku konci je uveden přídanek. Porovnáním kupní sumy jednotlivých usedlostí můžeme usuzovati na jejich tehdejší velikost a bonitu. Z výše srážek na opravu stavení soudíme na stav budov. Přídanek nám udává nejdůležitější převzatý inventář. U dosud žijících rodů připojujeme příslušnou poznámku. Poněvadž tehdy nebylo ještě domovních čísel, jsou usedlosti uvedeny v gruntovníci v tom pořadí, jak vedle sebe stály, a to podle tehdejšího předpisu, počínaje domem, který stojí po levici u silnice vedoucí z vrchnosten-ského sídla. Tento postup je zachován i zde, avšak k vůli lepšímu přehledu uvádíme též domovní čísla.

- Č. 15. *Grunt Pavla Léva*. Převzal jej od Martina Bobka za 300 zl. Z této sumy se jemu kasíruje 16 zl. z ohledu, že grunt všecek pustinů jest a takový opraviti musí. Přídanek: 2 koně, půl voza kutého, pluh železi a 2 brány. Tento rod držel grunt č. 15 až do r. 1931.
- Č. 14. *Grunt Jana Hovory* po Martinu Šatánku za 200 zl. Z ohledu, že grunt popraviti musí se jemu kasíruje 20 zl. Přídanek: jak předešle.
- Č. 13. *Grunt Pavla Šatánka* po otci též Pavlu Šatánku za 400 zl. 16 zl. se jemu, že grunt o mnoho přiopravil kasíruje. Přídanek: jak předešle. Tento rod drží grunt č. 13. dodnes.
- Č. 12. *Grunt Jury Šerýho* po otci svém za 300 zl. Z ohledu, že na grunt mnoho vynaložiti musí, kasíruje se jemu 15 zl. Přídanek: jak předešle.
- Č. 11. *Grunt Jana Dostála* po otci svém za 400 zl. Z ohledu, že grunt popraviti musí, kasíruje se jemu 6 zl. Přídanek: jak předešle. Tento rod je držitelem gruntu č. 11. dosud; od r. 1768 však již jako Léví.
- Č. 9. *Grunt Martina Petra* po otci svém za 400 zl. Z ohledu, že otce i matku pochoval a stavení popravil, kasíruje se jemu 15 zl. Přídanek: jak předešle.
- Č. 8. *Grunt Václava Valenty* po otci svém za 400 zl. Z ohledu, že grunt opraviti má, kasíruje se mu 20 zl. Přídanek: jak předešle.

- Č. 7. *Grunt Matouše Bílého* po otci svém za 300 zl. 10 zl. se jemu z ohledu, že grunt popraviti musí, kasíruje. Přídanek: jak předešle.
- Č. 6. *Grunt Martina Foltasa* po otci svém za 230 zl. 10 zl. se jemu z ohledu, že grunt popraviti musí, kasíruje. Přídanek: jak předešle.
- Č. 4. *Grunt Martina Maczka* od otce svého za 200 zl. 20 zl. z ohledu, že otec se na takovém sestařil a mnoho přím popravil a ještě spraviti má, se jemu kasíruje. Přídanek: jak předešle.
- Č. 3. *Grunt Jana Bartoša* od otce svého za 300 zl. 15 zl. z ohledu, že otec jeho na tom gruntě se sestařil a mnoho popravil a nynější držitel ještě popraviti musí, se jemu kasíruje. Přídanek: jak předešle.
- Č. 1. *Fojství zákupné Jana Baranka* po otci Janu Barankovi za 2.000 zl. Přídanek: 4 koně, 2 voze, 6 krav, 2 jalovce, 100 ovec.
- Č. 80. *Grunt Matěje Voldána* od otce svého za 100 zl. 10 zl. se jemu z ohledu, že grunt popraviti má, kasíruje. Přídanek: 2 koně, půl voza kutého, pluh železi a 2 brány. Tento rod je držitelem gruntu č. 80. dosud; nyní však již jako Dreiseitlů.
- Č. 79. *Grunt Matěje Klevara* od matere své za 200 zl. 15 zl. se jemu z ohledu, že grunt mnoho popravil a ještě popraviti musí, kasíruje. Přídanek: jak předešle.

Pokračování.

DROBNÉ ZPRÁVY

Mikuláš Klapal:

Poměry v zemědělství, zvláště ve chmelařství, na Lipnicku před 60 lety.

Podařilo se mi ze starých záznamů zachytiti pohled na rok 1877 po stránce hospodářské, zvláště chmelařské, na náš kraj.

Z těchto záznamů vyjímám:

»Obilí má pro rolníka malé vyhlídky. Jest ho sice pro nás velké množství potřeba, neboť chléb vezdejší požíváme každý, ale bohužel se ho nyní tolik seje a sklízí, že máme velký přebytek, a k tomu ještě obchodníci berou mouku z ciziny, omlouvajíce se, že je lepší a že jim přijde laciněji než z domácího obilí.«

»Řepa, jak každý s trpkostí poznal, byla, abychom upřímně mluvili, mnohého neštěstím, a dobytkářství teprve musí se povznést na pravý stupeň, aby opět bylo vydatným zdrojem příjmů.«

»Chmelařství však, zejména v našich krajinách, lze s dobrým výsledkem provozovat. Nejpilněji se pěstuje nyní chmel na Lipnicku, a to zejména okolo Tršic, a sice 150 ha a ročně se ho až přes 1200 metrických centů prodá. V poslední době náramně mnoho chmelnic přibýlo a kdejaké místo pro chmel se využítkovalo.«

V roce 1877 byl chmel mimo Tršice pěstován v obcích Lipňanech, Čekyni, Lazníkách, Lazničkách, Výklekách, Nelešovicích, Zákřově, Bukovanech, Žeravicích, Buku, Lipníku n. B., Kokorách, Přáslavicích a Suchonicích. Mimo toho byla též menší chmelnice v Přerově a Kroměříži, takže v uvedeném roce pěstoval se chmel na Moravě v 17 obcích. Sklizeň byla ve zdejším kraji 3000 celních centů, cena však v roce 1877 poklesla oproti roku předcházejícímu ze 300 zlatých na pouhých 70 zl.

Co nového na průplavu Dunaj-Odra-Labe?

Stavba průplavu dunajsko-odersko-labského, který má z ČSR učinit obchodní křižovatku střední Evropy, je stále ještě hudbou daleké budoucnosti. Přes 40 let se již projektuje, ale velikost nákladů oddaluje provedení projektu. Podle zpráv ministerstva techniky jsou však již dnes prováděny různé práce, které i když zatím budou sloužit jinému účelu, jsou vlastně přípravou pro realizaci projektu průplavu DOL. Jde především o stavbu loděnice Škodových závodů, pro kterou jsou přejímány pozemky v přístavu komárenském. V Hamburku buduje Čs. plavební společnost akc. spol. labská na pozemku Peute, který je majetkem čs. státu, obytnou budovu se skladištěm materiálu. Ředitelství pro stavbu vodních cest upravilo nově trasu D-O průplavu mezi Přerovem a Košátkou. Pro přípravu průplavu Odra-Dunaj bude vytvořen zvláštní československo-polský komitét, na jehož složení byl již vypracován návrh. V průplavní trase D-O průplavu mezi Košátkou a Bělotínem bylo zadáno dokončení sondovacích a výzkumných prací za 1,793.000 Kčs. K přípravným pracím DOL průplavu patří i provedení kanalisace v holešovickém přístavu, která bude provedena nákladem 1 mil. 245 tisíc Kčs.

Nakladatelství R. PROMBERGER v Olomouci vydalo:

● **Ceněk Kramolíš: Dva dějepisné čtyřlístky.** Obsahuje povídky o založení hradu Helštýna na počátku XIV. století, o loupeživých rytířích, o skoupém pánu tršickém. V druhé čtení nás autor zavádí do časů kuruckých a tureckých vpádů a Napoleonova tažení Moravou. Stran 336, cena Kčs 75.—

● **Bedřich Slavík: Pisemnictví na moravském Valašsku.** Kniha podrobně sleduje pisemnictví na moravském Valašsku od jeho počátku až po současnou dobu. Poznáním duchovních hodnot v minulosti i přítomnosti roste lid kulturně i společensky, národně i mravně. V tom je základní význam tohoto díla. Stran 432. Cena brož. Kčs 180.—

Nakladatelství PRÁCE, Praha II., Václavské nám. 15, vydalo:

Prof. **František Malíř**, úspěšný autor dvou učebnic »Anglicky mluvit za 3 měsíce« a »Rusky mluvit za 3 měsíce«, použil své úspěšné metody i v nové učebnici prof. F. Malíř - J. Valenta, **Francouzsky mluvit za 3 měsíce** (nakl. Práce, 2. díly, 60 Kčs).

Mexická revoluce, která vypukla po násilném odstranění velkého presidenta Madera, je dějištěm neobyčejně životného románu **Orel a had** (nakl. Práce, brož. 90 Kčs), vytvořeného z dramatických vzpomínek **M. L. Guzmána**, účastníka odboje proti uchvatiteli Huertovi a člena štábu proslulého Pancho Villy, s nímž jsme se kdysi seznámili ve velko filmu Viva Villa.

Mezi včerejškem a zítřkem. Generální tajemník Dělnické akademie, významný socialistický publicista **Dr. J. S. Hájek**, vybral si za úkol vylíčit ve studii **Mezi včerejškem a zítřkem** (nakl. Práce, brož. 100 Kčs) na dramatické momenty tak bohatou historii socialismu mezi dvěma světovými válkami.

Chlapcům o vynálezech. Civilisace je ustavičný zápas člověka s přírodou. Technika je zbraní v tomto zápase, ve kterém člověk užívá hmot a sil přírody k svému užítku a prospěchu. Dnešní chlapecká mládež jeví veliký zájem o techniku. A právě mladým chlapecům je určena kniha Václava Gutwirtha, **Člověk hledá síly** (Práce, váz. 130 Kčs), která je živou, barvitě podanou historií lidského pokroku na poli technických vynálezů.

Největší dobrodružství. Dětské knihy **Normana Dale** mají v Anglii již své dobré jméno a široký okruh chlapeckých čtenářů. Čeští chlapečci znají jeho knihy »Tajná služba« a »Nebezpečný poklad«. Jaké oblibě se těší ze toho, že první byla během jediného týdne rozebrána. Hrdiny obou románů jsou dva londýnští hoši Petr a Zrzek. Jejich osudy pokračují v románu **Největší dobrodružství** (nakl. Práce, váz. 95 Kčs). Přeložila H. Bartošová.

Pestrá četba. V překotném shonu doby, kdy i večery nutno věnovat učení a práci, zbývá pro oddech jen opravdu krátká chvíle. Není mnohdy času ani chuti, ke čtení mnohastránkového románu. A tu čtenář uvítá **Ročenku Května 1948** (nakl. Práce, brož. 35 Kčs), v níž nalezne nepřebornou rozmanitost pestré četby.

Vrcholné dílo Uptona Sinclaira. Gigantický románový cyklus **Uptonu Sinclaira**, jenž má znázornit politické dějiny světa od předvečera světové války až po dnešek, byl zahájen románem »Konec světa«, který rozebralo již 15.000 čtenářů. Nyní vychází další, samostatný svazek **Mezi dvěma světy** (nakl. Práce, brož. 250 Kčs), v němž pokračují osudy Lanny Budda, levobočka amerického zbrojařského krále.

Nakladatelství Jar. Strojil v Přerově vydalo:

F. K. Jesenský: *Loupeživý rytíř*. Mluví-li se dnes o potřebě dobré literatury pro lid, domníváme se, že takovou je kniha F. K. Jesenského »Loupeživý rytíř«. Nelze ji zařadit mezi »regionální literaturu«, neboť hellštýnské historie se podobají historiím i jiných našich mocných, českých a slovenských hradů. — Nejde tu jen o tematiku dějů, nýbrž a hlavně o evokaci historické doby, o životní údely drobného lidu za vlády pánů rytířů, z nichž, žel, jen málokterí nebyli loupeživými. Pravda, neloupili mnozí zboží, leč loupili statky dražší — jazyk a duši našemu národu. — Čtenář se ocitne rázem v dávno minulých dobách, potkává se s lidmi, jichž kosti již stlely a přece, potká se tu i s mnohými, kteří v dobové jen pozmeněné podobě se potulují podnes po krajích naší vlasti. — Dobrý člověk ještě neumřel! — Bojuje dnes jako před staletími o své lepší já, o právo na plnou svobodu. Tasi i dnes meč cti proti bezpráví a násilí. Svádí krvavé seče s násilníky ve jménu pravdy, cti, mravnosti a krásna. Horoucně touží po lepším dnešku pro sebe a po zajištění lepšího zítřka pro své děti. Zoldnéři, špehové, rejtaři, mušketyři, kupčiči, hradní páni, purkrabi a lukostřelci, ti všichni žijí i dnes, jen jejich pojmenování se změnilo. — Oč více rozkvetla vzdělanost a vyjasnily se duchovní výhledy, prozkoumány jsou podrobněji šachty lidského ducha, o to více zmohtnělo a stalo se rafinovanějším i podlejším lidské zlo. Věčně bude dobro bojovati proti zlu a věčně budou dobří věřit v konečné vítězství svého spravedlivého boje. — Páli bychom si, aby nejen dospěli čtenáři, nýbrž zejména i dospívající mládež nalezli v těchto hellštýnských historiích obraz světa. Stíny buďtež odstrašujícími příklady a světla majáky, k nimž řídte plavbu loďiček svých životů! — Vydalo nakladatelství Jar. Strojil v Přerově v generální komisi knihkupectví a nakladatelství Ant. Oliva v Brně. — Cena brož. 50 Kčs. —

HÁDANKÁŘSKÝ KOUTEK

1. Číselka.

Když se blíží 123456
bývají velké 123765
Sáně ven,
je krásná 823756

2. Rebusy.

DA	DA	DA
DA	E	DA
DA	DA	DA
DA	DA	DA

4. Rozšiřovačka.

... souhláska
... slabika
... rostlina (e)
... chytají jim Indiáni zvěř
... svítí v noci
... poslední svátky v roce

D	100 m ²
---	--------------------

5. Skryvačka.

Pejsek dělá vr, kočka mňau.
Snadno výrokem ublížíš.
Na dvoře je slepice.

Rozluštění hádanek zašlete nejpozději do 20. ledna 1948 redakci vlast. sborníku *Záhorská kronika* v Dolním Újezdě u Lípnicka n. Beč.
Rozluštění hádanek z čís. 4: I. Sokol, potok, topol, lotos, II. Jetel, jeseň, jelen, III. Pohádky, záskrt, krížák, přestávky, IV. Vašské a Velké Meziríčí, V. Úhoř, úhoř, VI. Na sadě, v zahradě.